

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Никола Лаутлиев

на дисертацията “Национална идентичност и фотография”
(по материали на НБ “Иван Вазов” и Държавен архив - Пловдив)

на Петко Деянов Георгиев
представена за публична защита за присъждане на
образователната и научна степен „доктор”

Област на висшето образование:

3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление

3.1. Социология, антропология и науки за културата

Докторска програма: Науки за културата

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Кръстанова

Дисертационният труд “Национална идентичност и фотография” е
обсъден и предложен за защита от Катедра „Етнология” на „Философско-

исторически факултет“ при ПУ „Паисий Хилендарски” с протокол No 127 от 05.10.2018 г.

Представеният от Петко Георгиев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски университет и включва следните документи:

Молба до ректора на ПУ за зачисляване, Автобиография, Диплома за ОКС магистър, Протоколи от катедрени съвети за предварително обсъждане, Заповеди на ректора за разширяване на състава на катедрени съвет. Протоколи от предварително обсъждане в катедрата, Декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи, Справка за спазване на специфичните изисквания на ФИФ, Дисертационен труд, Автореферат, Копия на публикациите по темата на дисертационния труд, Списък на публикациите, Копия на публикациите по темата на дисертационния труд, Заповед за зачисляване в доктурантура, Заповед за отчисляване в доктурантура, Заповеди за комисии за провеждане на изпити по ИУП, Протоколи за издържани изпити от ИУП

Докторантът има завършена бакалавърска образователна степен – Етнолог, преподавател по български език и литература, Магистър - Етнолог, специалист по “Културен туризъм и културно проектиране” в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”. Придобива професионална квалификация „Библиотекар, библиограф“ във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“.

От 2006 г. работи като библиотекар, от 2017 г. е главен библиотекар, завеждащ отдел „Специални сбирки“ вРНБ „Иван Вазов” – Пловдив. Пряко приложна и научно-изследователка връзка с темата на дисертацията и нейното написване имат професионалните му ангажменти: участието в разработването и изпълнението на основните функции на библиотеката; на библиотечната, библиографската и експертно-консултантската дейност на отдела и по-конкретно на „Ръкописната сбирка“, изследването, обработката и съхранението на сбирката от „Старопечатни редки и ценни книги“, „Български исторически архив“ и фонд „Портрети и снимки“.

Дисертацията е оформена в 3 части, увод и заключение и съдържа 190 стр. чист текст с вмъкнати в текста 23 илюстрации, допълнена от неномерирана библиография на книги, справочни издания, монографии, статии и съобщения, годишници, архиви и непубликувани материали в обем от 15 стр. Включени са приложения от снимков материал с описание от 30 стр. Част от направените препоръки при вътрешната защита в катедра Катедра „Етнология” на „Философско-исторически факултет“ са взети под внимание за окончателното оформяне и редактиране на текста.

Темата е актуална с изследвания обект – фотографията като исторически архив в културните институции и ролята им в процеса на изграждане на национална идентичност. Историческите, библиографските, фактологическите и архивни проучвания са върху фотографията в сбирки на Народна библиотека “Иван Вазов” и Държавен архив-Пловдив.

Трудът допринася към конструирането на практико – приложна и архивно-научна система в изучаването на държавните фотографски сбирки на българска фотография, базирано на традицията, опита и съвременните практики в отдел “Специални сбирки” на НБ “Иван Вазов” и по-конкретно в колекцията “Портрети и снимки”. Оглеждайки пресечните точки на историко-документалното и съвременно-дигиталното, авторът проблематизира наличния понятиен апарат, за да определи най-равновесното положение на научния си предмет фотографската сбирка във механизма на въздействието “Държавна културна институция – Национална идентичност”, и оттам да установи доколко откритото от него състояние е релевантно на целта на дисертацията.

В светлината на тази оценка поставените цели от автора са целесъобразно подбрани и аргументирани в текста.

Професионалният статут на автора като главен библиотекар и завеждащ отдел “Ценни сбирки” предопределят по-скоро научно-приложния, отколкото теоретичния характер на разработката и оправдават включването в него на изследователски метод на документално проучване.

Емпиричното изследване, посочва Петко Георгиев (с. 6) е резултат от проучване историята, организацията и комплектуването на специализираната фотографска сбирка в Народна библиотека „Иван Вазов”- Пловдив.

Собственоръчно от него са дигитализирани над 4000 от фотографиите и направени над 80% от всички 3605 библиографски записа, което без съмнение му дава непосредствена информация от физическия контакт с оригиналите. Общият поглед върху фотографски образци от Държавен архив – Пловдив е придобит от 3085 достъпни фотоизображения, публикувани в електронната платформа „ФотоАрхив.Вг.“ и преглед на електронната база на място.

Структура на труда: Съдържателната част е разпределена в увод, три глави в постъпателна логична връзка и заключение. Работата е интердисциплинарна, използва методи и концепти на културната история, културната антропология, социологията и библиотечната архивистика.

Методология: Използван е интердисциплинарен подход и изследователски метод на документално проучване (с. 6). Емпиричен материал: подбрани са 4 наречени от автора случая или фотографски извадки от сбирката с оглед на тяхната апробация като генератори на духовна енергия за националното самоосъзнаване: 1. „Паметник” на пловдивското християнско население и борбата за българска църква, 2. Образите на българската революция – Васил Левски, Георги Бенковски и останалите национални герои, 3. Невидяната „История на Априлското въстание” и 4. Съединението на България в образи от фотографското наследство на Тома Хитров.

Отбелязани са трудностите, с които дисертантът се е сблъскал в хода на изследването си и механизмите, с които са опитва да ги компенсира.

Обектът, предметът, целта и задачите са добре формулирани, заедно с работната хипотеза (с. 9), която е защитавана.

Първа глава съдържа критичен преглед на три основни теоретични ядра, пряко свързани с темата на дисертацията: първо – “Нация и национална идентичност”, второ – проблематиката на “Народно съзнание и национална идентичност на българите” и трето – “Текстове и фотографии – фотографията като текст”. Дисертантът представя авторитетни англоезични автори, както и мнения на редица съвременни източно-европейски и български изследователи. Съществени в текста са цитатите на авторите акцентирани върху ролята на печатната литература и нейното разпространение. Не

случайно е подчертано, “броят на печатните книги и технологичното развитие на книгопечатането е пряко свързано с възхода на национализма и е още един възможен начин за въобразяване, чрез който обществото може да бъде видяно като нация.” /стр.16/

Важен фокус в тази глава са споделените възгледи на академичните изследователи проф. дсн. Таня Неделчева и доц. д-р Върбан Тодоров, както и напътствията от документалния архив на Николай Павлович, които Петко Георгиев цитира в своята работа, за да фокусира върху първите стъпки на институциите за използване на символи и визуални икони в идеологическото възпитание.

Напълно целесъобразно дисертантът се спира на книгата „Фотографското изкуство в България“ на Петър Боев, в която се обръща сериозно внимание на службата за обществените цели на ранната българска фотография. Боевото твърдение, че “героичните образи в средствата за масова информация, в книги, календари се явяват мощен стимул в патриотичната национална пропаганда.”, както и че “Това е процес установил завинаги от популистко и познавателно естество фотографското изображение като митоссъздаващ документ на национално самосъзнание” са водещи за по-нататъшните разсъждения на докторанта.

В третата част – “Текстове и фотографии – фотографията като текст”, Петко Георгиев навлиза в теоретичните полета на фотографското знание и по точно насочва внимание към генезиса на фотографското изображение. Той показва познаване на основополагащите автори по тази тема издадени на български език, Валтер Бенямин, Роланд Барт, Вилем Флусер, Сузан Зонтаг. Към тях е включена и книгата на проф. Цочо Бояджиев “Философия на фотографията”.

Фотографската снимка и съпътстващият текст като обект на описание са класифицирани в четири категории:

Авторски печатен текст който се отнася най-вече до автора и ателието/мястото на изработката.

Ръкописен текст изписан в последствие поясняващ детайли за обекта, датата, лични послания и др.

Третият тип текстове, посочва Георгиев съществени за фотографията са тези, които я обясняват, анализират критикуват.

Четвъртият тип текстове за автора са свързани с „фотографското кодифициране”. Това добавено значение към изображението е вид „библиотечна и документална идентичност”, която ще съпътства и представя изображението докато то е част от фондовете на институцията.

В тази част на дисертацията се очертава теоретичния хоризонт на труда, представяйки историческото развитие на комплекса фотография/текст в аспекта на разчитане на снимката, в разбирането ѝ като средство за изучаване на историята на обществото и нейните формални белези – дълготрайно проучване на дадена колекция обект, реализация в архивен цикъл и съпровождащ обяснителен материал.

Размислите по историческата връзка текст / фотография отвежда Петко Георгиев към философските въпроси за нейната истинност и способност обективно да представя действителността, от които, накратко изложени, той се опитва да извлече онези, които работят в полза на неговата теза. В същата връзка, за да бъдат дискутирани дихотомията - текст/снимка е включена историческа препратка към националната галерия от образи в обществената ни памет. Заедно с това са посочени отделни фотографии и произведения, чийто подбор е съобразен с вече формулираната хипотеза.

Във втора глава е изложена тезата и защитите на автора по твърдението, че културните институции, в случая - архиви, библиотеки и музеи, са идеологически структури на държавата и имат основополагаща роля при утвърждаването на съществуващото народно съзнание. Фокус на рзсъжденията му са: 1. Библиотеката като архив 2. Фотографската сбирка „Портрети и снимки 3. „Снимковият масив“ и „фотоколекцията“ на Държавния архив в Пловдив и 4. Сбирката от „Портрети и снимки” в контекста на дигитализацията. Посочени са основните моменти по организацията и комплектуването на фотографската сбирка към Народната библиотека в Пловдив. Достоянство на труда е факта, че за пръв път са събрани на едно място различни публикувани и непубликувани материали по историята на библиотечния фотографски архив. Въз основа на това, първо е разгледана националната идентичност като политическо явление, идеология и социокултурен феномен. Второ, акцентирано е върху развитието на българските книжовни институции като идеологически структури на нацията.

Възможни полета за бъдещи изследвания в тази област са детайлно проследяване на отделни фотографски образци и обединяването им в общи колекции. Практическа значимост на настоящото изследване е необходимостта от критичен подход към документалните и визуални ресурси на българските институции. Безспорен принос е събирането на отделните данни за създаването на фотографските колекции, изследваната информация е систематизирана и оригинално представена. Непознати и интересни са представените постъпления - оригинални фотографии от ВОСР от 1917 г. и II ком. интернационал в Москва, 1921 г. Петко Георгиев въвежда термина „библиотечна археология“, който е подходящ и рефлектира работата по издирване и събиране на информация, данни и документи от различни източници, които не са били в научен обмен. Представени са данни за фотографии, дарение от Александър Пеев, свързани с борбата за църковна независимост; артефакти за фотографско наследство на Тома Хитров; снимки свързани с Априлското въстание и Съединението.

Професионално авторът коментира правилата и принципите за работа в архивите, посочва случаите на грешни подходи и критерии, като заключава че те са основни причини за „невидимостта“ на авторските и тематични колекции. Петко Георгиев познава практическата архивна и библиотечарска работа, има критичен подход към източниците, предлага решения за усъвършенстване на дейностите по съхранение, описание, дигитализиране на фотографски изображения.

Трета глава от дисертационния труд разглежда шест тематични набора от фонда на отдела, чрез които се търси връзката на фотографията с изграждането на националната идентичност. Възрожденският образ на българина – поданици и бунтовници, „Паметник“ на пловдивското християнско население и борбата за българска църква, Образите на българската революция – Васил Левски, Георги Бенковски и останалите национални герои, Забравеното фотографско наследство на Тома Хитров, Невидяната „История на Априлското въстание“ и Съединението на България в образи. Съдържанието на главата има по скоро документално и библиографско статистически характер, с което се засилва общото впечатление на спецификата на темата и подходите реализирани в труда за

представянето ѝ.

Научната разнопосочност на частите в разработваната тема са достатъчно ангажиращи, те съдържат: Етнология, Визуална антропология, История, Библиотечно дело, Архивистика, Фотография. И особеностите на всяка една от тях изисква строга дисциплина в подбора на понятийния апарат, на логиката в преминаването от една в друга област на знанието за целите на тезите в труда и идеята му като цяло. Би могло да се подчертае, че стремежът на Петко Георгиев да покрие със знание и разсъждения конкретното научно поле на дисертацията е направено. Като слабост са видни отделни места в текста, където липсват професионално конструирани мисли и твърдения, изискващи по сериозна квалификация по история на фотографията, на фотографските процеси и литература за фотографски анализ. В една подобна светлина, авторът прибързано си позволява изводи, обобщения и категорични твърдения, които са интересни по същество, но биха могли да имат категоричност единствено след сравняване с други автори и научни фотографски материали. Като пример може да се посочи решението му да свърже в изложението си архивната фотография с понятията от книгата на Вилем Флусер “Една философия на фотографията” за двуизмерна значеща повърхност, дешифриране, техническа картина и други философски отправни точки предимно за механичното изображение изобщо. Това наблюдение се отнася най-вече към необходимите преходи в текста към фотографските коментари и анализи на отделните тези, проблеми или изводи.

Би могло да се очаква по обстоен анализ и документално използване на фотографския фонд на Държавен архив Пловдив по темата на дисертацията, защото това е указано изрично в заглавието /по материали на НБ “Иван Вазов” и Държавен архив – Пловдив/. Авторът се ограничава до исторически и статистически факти и данни за създаването и развитието на фонда, посочва слабости и нерешени страни от специфичната дейност, но с това присъствието на Държавен архив в дисертацията се изчерпва. Не са посочени автори, фотографии, колекции, които съществуват и биха били полезни за твърденията на Георгиев.

По-маловажните бележки са към прекомерно дългите статистически и описателни пасажии от текста, за сметка на собствена критическа рефлексия.

Резултати и приноси:

Най-важното постижение на труда се откроява на фона на почти неразработения у нас критически и аналитичен инструментариум в конкретната област на архивистиката и библиотекознанието, очертан от Петко Георгиев като нов подход за съхранение и представяне на фотографията в „институциите на паметта“, което се явява по само себе си значим практико-приложен принос.

Принос с историографски характер е прегледът на фотографските сбирки и отделни колекции, осигурили възможности за развитието на набеязаната тема. С поставената цел и постигнатите резултати е направена нова крачка в полето на теорията и практиката на архивната фотография, която отваря път към нови дискусии. Достоинства на труда са също комплексният подход към една неизследвана задълбочено материя и към факти, неподлежащи на еднозначно тълкуване, както и използваните в анализите изследователски подходи с широк обхват.

Обобщен и конкретизиран е приносът към историята на Народна библиотека „Иван Вазов“ и нейната роля за архивиране на фотографски колекции. Систематизирани и издирени са материали за сбирката от „Портрети и снимки“ на Пловдивската библиотека, с което се твърди, че тя е първата фотографска сбирка в страната.

В научно обръщение са въведени нови данни, представящи важни сведения за фотографски снимки и колекции от Възрожденската и Следосвобожденска епоха във фондовете на библиотеката.

Заклучение:

Дисертационният труд съдържа научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на „Философско-исторически факултет“ приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Тематичният и теоретичният обхват на труда и посочените негови научни достойнства, довели до завършена авторска теза са с открито заложени възможности за по-нататъшна полемика, дават пълно основание за

положителна оценка на дисертацията и гласуване на Петко Георгиев да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“.

Пловдив, 10 януари 2019 г.

Рецензент:

Доц. д-р Никола Лаутлиев